

ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทาน ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

COLLABORATIVE GOVERNANCE FOR DEVELOPING THE DOWNSTREAM IRRIGATION AREA OF THE RAJJAPRABHA DAM

สมสวัสดิ์ ฉายสินสอน^{1*} และ ชินรัตน์ สมสืบ²

Somsawat Chaisinsorn^{1*} and Chinnarat Somsueb²

¹โครงการชลประทานสุราษฎร์ธานี กรมชลประทาน สุราษฎร์ธานี 84000

²วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร กรุงเทพมหานคร 10300

¹Suratthani Provincial Irrigation Office, Royal Irrigation Department, Surat Thani 84000, Thailand

²State Administration College, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Bangkok 10300, Thailand

*Corresponding Author: E-mail: somswat44@gmail.com

รับบทความ 8 ธันวาคม 2566 แก้ไขบทความ 24 กันยายน 2567 ตอรับบทความ 27 กันยายน 2567 เผยแพร่บทความ ตุลาคม 2567

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ท้ายน้ำเขื่อนรัชชประภา (เขี้ยวหลาน) จ.สุราษฎร์ธานี 2) เพื่อเปรียบเทียบธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ จำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ และ 3) เพื่อศึกษาหาตัวแบบธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี เก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนในพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอ จับสลากเลือกมาอำเภอละ 1 ตำบลคำนวณตามสูตรของ Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 390 คนแล้วนำมาหาสัดส่วนของตัวอย่างแต่ละตำบล และ 2) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ นักการเมืองในพื้นที่และภาคธุรกิจ และนักวิชาการหรือผู้บริหารของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน

ผลการวิจัย พบว่า 1) ศักยภาพของพื้นที่คือมีพื้นที่ได้รับประโยชน์ซึ่งเป็นพื้นที่ท้ายเขื่อนประมาณ 113,000 ไร่ และพื้นที่ชลประทานประมาณ 74,000 ไร่ มี 3 อำเภอ คือ อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน ทั้งหมด 8 ตำบล ประชาชนในพื้นที่ท้ายเขื่อนมักจะประกอบอาชีพทางการเกษตรมีทั้งพืชไร่และพืชสวน มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าวทุเรียนและเงาะ ในขณะที่น้ำที่ปล่อยจากเขื่อนรัชชประภาเข้ามาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าเท่านั้น ส่งผลให้ยังคงเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในหน้าแล้งโดยเฉพาะในพื้นที่ระบบเก็บกักน้ำและระบบกระจายน้ำส่งไปไม่ถึง 2) ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านอายุ และรายได้ต่อเนื่องส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพและระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ตัวแบบธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานเสนอว่าภายใต้บริบทของ 4 เสาประชามันนั้นต้องอาศัยกลไกของความร่วมมือนอกภาคส่วน ทูทางสังคม การจัดการเครือข่าย และการบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะส่งผลต่อการบรรลุความมั่นคง มั่งคั่ง และความยั่งยืน

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ, การพัฒนาระบบชลประทาน, พื้นที่ท้ายน้ำเขื่อนรัชชประภา

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to examine and analyze the potential of the downstream catchment area of Rajjaprabha Dam (Cheow Lan) in Surat Thani province, 2) to compare collaborative governance for developing the irrigation systems at the area downstream of Rajjaprabha Dam (Cheow Lan) in Surat Thani province, classified by demographic factors, and 3) to propose the Collaborative Governance Model for Irrigation Development Model in the aforementioned catchment area. The methodology of research was mixed methods

research. Data gathering was divided into two steps: 1) collecting quantitative data by using a set of questionnaires on sample group of 390 residents from a randomly chosen sub-district in each of the three districts, using Yamane formula and then distributed proportionately to each of the sub-district; and 2) collecting qualitative data by interviewing sample groups of ten key stakeholders, including community leaders, government officials in locality, politicians in locality and business sectors, and relevant public educators or administrators.

The findings revealed that: 1) The potential of the areas receiving benefits from the dam, which comprises 113,000 rai of the downstream catchment area, and 74,000 rai of irrigation areas, covering three districts with eight sub-districts from Ban Ta Khun district, Khiri Rat Nikhom district, and Phunphin district. Residents in the downstream catchment area primarily engage in agriculture, focusing on agronomy and horticulture. Key economic crops include rubber, oil palm, coconuts, durians, and rambutans. Water from the Rajjaprabha Dam is usually released solely for electricity production, leading to water shortages during the dry season, especially in areas lacking adequate water storage and distribution systems, 2) Demographic factors, such as age and monthly income, affected the opinions toward the collaborative governance for developing irrigation systems in the downstream catchment areas differently at a statistically significant level of .05; whereas demographic factors, such as gender, marital status, education level, occupation, and the duration spent living in the districts concerned showed no differences at a statistically significant level of .05, and 3) The Collaborative Governance for Irrigation Development Model (CoGID Model) suggests that under the four pillars of the community, the collaboration across all sectors, social capital, network management, and participatory irrigation project management are essential to achieve security, wealth, and sustainability.

Keywords: Collaborative Governance, Irrigation Development, Downstream Catchment Area of Rajjaprabha Dam

บทนำ

ทรัพยากรน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ พืช และสัตว์ น้ำมีประโยชน์และมีบทบาทในการประกอบกิจกรรมทุกด้านทั้งด้านการอุปโภค บริโภค เกษตรกรรม อุตสาหกรรม แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งพลังงาน ตลอดจนด้านสังคมและวัฒนธรรม ในอดีต เคยมีการใช้น้ำอย่างไม่จำกัด แต่หลายปีที่ผ่านมาหลายประเทศในโลกประสบปัญหาด้านวิกฤติน้ำ ได้แก่ การขาดแคลนน้ำ น้ำท่วม น้ำเสีย ภัยแล้ง เป็นต้น

หน้าที่ของรัฐที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่การกระจายรายได้และความมั่งคั่งของสังคมให้กับประชาชนแต่ละคน แต่ละกลุ่มหรือแต่ละภาค โดยพยายามให้ประชาชนทุกคน ทุกกลุ่ม และทุกภาคมีโอกาสบริโภคสินค้าและบริการมากขึ้น และผ่านช่องทางการจำหน่ายจ่ายแจกอย่างไร เพื่อสร้างความเป็นธรรมหรือความเสมอภาคในสังคมให้เกิดขึ้น ซึ่งการบริการสาธารณะประการหนึ่งการจัดการระบบชลประทานให้ทั่วถึงและตรงตามความต้องการของประชาชน ให้น้ำใช้เพื่อการบริโภคของประชาชนเหมาะสมกับการดำรงชีพ โดยเฉพาะในการบริหารจัดการน้ำนั้น ควรจะมีการนำหลักธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือมาใช้ ที่เน้นความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยที่บทบาทภาครัฐจะลดลง และเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อันจะส่งผลต่อความสำเร็จตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ภาคใต้เป็นภาคหนึ่งที่มีทั้งหมด 14 จังหวัด โดยในการจัดทำแผนพัฒนาแบ่งออกเป็นกลุ่มจังหวัด กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยมี 5 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ชุมพร และพัทลุง มีพื้นที่รวมมากที่สุดของภาคใต้ คือ 39,662,713 ตารางกิโลเมตร หรือ 24,785,539 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 56.09 ของพื้นที่ภาคใต้ โดยจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีพื้นที่มากที่สุด คือ 12,891,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 8.06 ล้านไร่ (กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย, 2564, หน้า 11)

จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีพื้นที่ทั้งหมด 8,179,003.48 ไร่ หรือ 12,891.5 ตร.กม. เป็นพื้นที่เกษตรกรรม 5,081,161.08 ไร่ (คิดเป็น ร้อยละ 62.13 ของพื้นที่ทั้งหมด) พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ไม้ผล/ไม้ยืนต้น 4,958,888.53 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 97.59) พื้นที่ปลูกข้าว 29,404.53 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 0.58) พืชไร่/พืชผัก/ไม้ดอก 2,883.47 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 0.06) และเกษตรอื่น ๆ 89,984.55 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 1.77) โดยมีพื้นที่เกษตรกรรม ในเขตชลประทาน 76,500 ไร่ และพื้นที่เกษตรกรรมนอกเขตชลประทาน 5,004,661.08 ไร่ โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของ จ.สุราษฎร์ธานี มีทั้งยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าวทุเรียนและเงาะ

จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีลุ่มน้ำใหญ่น้อยรวม 14 ลุ่มน้ำ แต่ละลุ่มน้ำมีแม่น้ำและคลองหลายสาย ทุกสายล้วนลงสู่อ่าวไทย แม่น้ำในสุราษฎร์ธานีตัดขวางคาบสมุทรออกสู่ทะเลด้านตะวันออก โดยมีแม่น้ำที่สำคัญนอกจากแม่น้ำตาปีแล้วยังมีแม่น้ำพุมดวง เกิดจากคลองแสง คลองสก และคลองยัน ไหลผ่านอำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอท่าฉาง บรรจบกับแม่น้ำตาปีที่อำเภอพุนพิน ยาวประมาณ 80 กิโลเมตร ปริมาณน้ำเฉลี่ย 6,600 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี

เขื่อนรัชชประภา สร้างปิดกั้นลำน้ำคลองแสง ที่บ้านเชี่ยวหลาน ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เริ่มดำเนินการก่อสร้าง เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2525 แล้วเสร็จในเดือนกันยายน พ.ศ. 2530 อ่างเก็บน้ำมีความจุ 5,639 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่อ่างเก็บน้ำ 185 ตารางกิโลเมตร ปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเฉลี่ยปีละ 3,057 ล้านลูกบาศก์เมตร หลังจากสร้างเขื่อนรัชชประภามานานกว่า 35 ปี ได้มีการปล่อยน้ำทิ้งไหลลงสู่ทะเลไม่ต่ำกว่า 2,000–3,000 ล้าน ลบ.ม./ปี ปรากฏว่ายังไม่ได้มีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน ปริมาณน้ำที่ปล่อยจากเขื่อนรัชชประภานี้นำมาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าเท่านั้น ส่งผลให้ยังคงเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในบางพื้นที่ที่ระบบเก็บกักน้ำและระบบกระจายน้ำส่งไปไม่ถึง

พื้นที่ได้รับประโยชน์ซึ่งเป็นพื้นที่ท้ายเขื่อนประมาณ 113,000 ไร่ และพื้นที่ชลประทานประมาณ 74,000 ไร่ มี 3 อำเภอ คือ อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน ที่ได้รับผลถ้าหากมีการจัดการระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนจำนวน 72,387 ครัวเรือน ประชากร จำนวน 153,782 คน เป็นเพศชาย จำนวน 76,690 คน และเป็นเพศหญิง จำนวน 77,092 คน (กรมชลประทาน, 2561) อำเภอพุนพินมี 16 ตำบล 98 หมู่บ้าน มีตำบลที่อยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อนทั้งหมด 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางเดือนและตำบลบางอน อำเภอคีรีรัฐนิคมมี 8 ตำบล 85 หมู่บ้าน มีตำบลที่อยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อนทั้งหมด 3 ตำบล คือ ตำบลถ้ำสิงขร ตำบลบ้านท่าเนียน และตำบลท่ากระดาน อำเภอบ้านตาขุนมี 4 ตำบล 29 หมู่บ้าน อำเภอตาขุนเป็นที่ตั้งของเขื่อนรัชชประภาที่มีพื้นที่ท้ายเขื่อนที่จะได้รับผลจากการพัฒนาระบบชลประทาน จำนวน 3 ตำบล คือ ตำบลพะแสง ตำบลเขาพังและตำบลพรุไทย ประชาชนในพื้นที่ท้ายเขื่อนมักจะประกอบอาชีพทางการเกษตรมีทั้งพืชไร่และพืชสวน มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว ทุเรียนและเงาะ มีพื้นที่นาเพียงเล็กน้อยเนื่องจากขาดแคลนน้ำจึงไม่เหมาะกับการทำนา ในขณะที่พืชไร่ เช่น ทุเรียน เงาะ เป็นต้น ต้องใช้ปริมาณน้ำมากกว่าพืชไร่อื่น ๆ

นอกจากนี้แล้วในพื้นที่ท้ายเขื่อนมีพื้นที่เหมาะแก่การทำการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงมีผลผลิตทางการเกษตรเป็นจำนวนมากซึ่งในการจำหน่ายและแหล่งรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรก็ยังเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกรในพื้นที่ เนื่องจากต้องนำผลผลิตทางการเกษตร ไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง หรือแหล่งรับซื้ออื่นนอกพื้นที่ ส่งผลให้มีต้นทุนสูงในการดำเนินการด้านต่าง ๆ และโดยเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ปัญหาสำคัญอีกประการคือมีแม่น้ำพุมดวงและแม่น้ำคลองยันไหลผ่านเป็นระยะทางที่ยาว ประกอบกับพื้นที่ริมตลิ่ง ด้านบนเป็นดินร่วนด้านล่างเป็นดินทรายจึงส่งผลให้เกิดการกัดเซาะของน้ำที่ไหลเชี่ยว ประกอบทั้งในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำไหลเชี่ยว ส่งผลให้เกิดการกัดเซาะ ทรุดตัวพังถล่มได้ง่าย ทำให้ลำน้ำเปลี่ยนเส้นทางหลายจุด ส่งผลให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากพื้นที่ตลิ่งทรุดตัวเป็นบริเวณกว้าง เช่น อำเภอคีรีรัฐนิคม เป็นต้น

การจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทางภาครัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาคำเดียวได้ ไม่สามารถแก้ไขได้ตรงจุด การแก้ไขอาจจะเกิดการกระทบกระทั่งกับภาคส่วนอื่น ๆ เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องกับภาคอื่นในสังคมด้วย ประกอบกับแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่หรือธรรมาภิบาลแนวใหม่ (New Public Governance) ที่ต้องการเน้นความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มผลประโยชน์ทางวิชาชีพต่าง ๆ ได้เข้าร่วม ดำเนินงานสาธารณะในรูปแบบของการจัดการภาคีอันหลากหลาย อันจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ดังนั้นถ้าหากการพัฒนาชลประทานท้ายเขื่อนรัชชประภาดำเนินการธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทาน เชื่อได้ว่าจะเป็นต้นแบบให้หน่วยราชการอื่น ๆ ไปดำเนินการถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นการทำงานที่ถูกต้องและเหมาะสม เปรียบเสมือน “การกลัดกระดุมเม็ดแรก ถ้ากลัดกระดุมเม็ดแรกถูก โอกาสสำเร็จเกินครึ่ง”

ดังนั้นถ้าหากมีการพัฒนาระบบชลประทานดังกล่าวในพื้นที่น้ำท้ายเขื่อน จะส่งผลดีต่อประชาชนในพื้นที่อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพินอย่างมาก เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพการใช้น้ำและช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง พื้นที่รับประโยชน์ส่วนใหญ่ใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตร ราษฎรของพื้นที่ท้ายเขื่อนมากกว่าร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด พืชผลการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน กาแฟ เงาะ ทุเรียน ฯลฯ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ท้ายเขื่อน และถ้าหากมีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ดังกล่าวจะมีปัจจัยอะไรที่ส่งผลต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทำนน้ำเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนหาลาน) จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ทำนน้ำเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนหาลาน) จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อศึกษาหาตัวแบบธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ทำนน้ำเขื่อนรัชชประภา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ธรรมาภิบาล คือ การปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึงการบริหารจัดการที่ดี

ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ หมายถึง การกำหนดข้อตกลงและปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ด้วยการตกลงร่วมกันแบบมีหลักการแรงจูงใจร่วม และความสามารถในการดำเนินโครงการร่วมกันประกอบด้วย เงื่อนไขการเริ่มต้น กระบวนการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือหลายภาคส่วน ภาวะผู้นำแบบอำนวยความสะดวก และการออกแบบเชิงสถาบัน

การพัฒนาระบบชลประทาน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยมีการกำหนดแนวทางการพัฒนา มุ่งหวังให้เกิดความมั่นคง ความก้าวหน้า

วิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี หมายถึง ความมั่นคง ความมั่งคั่งและความยั่งยืน

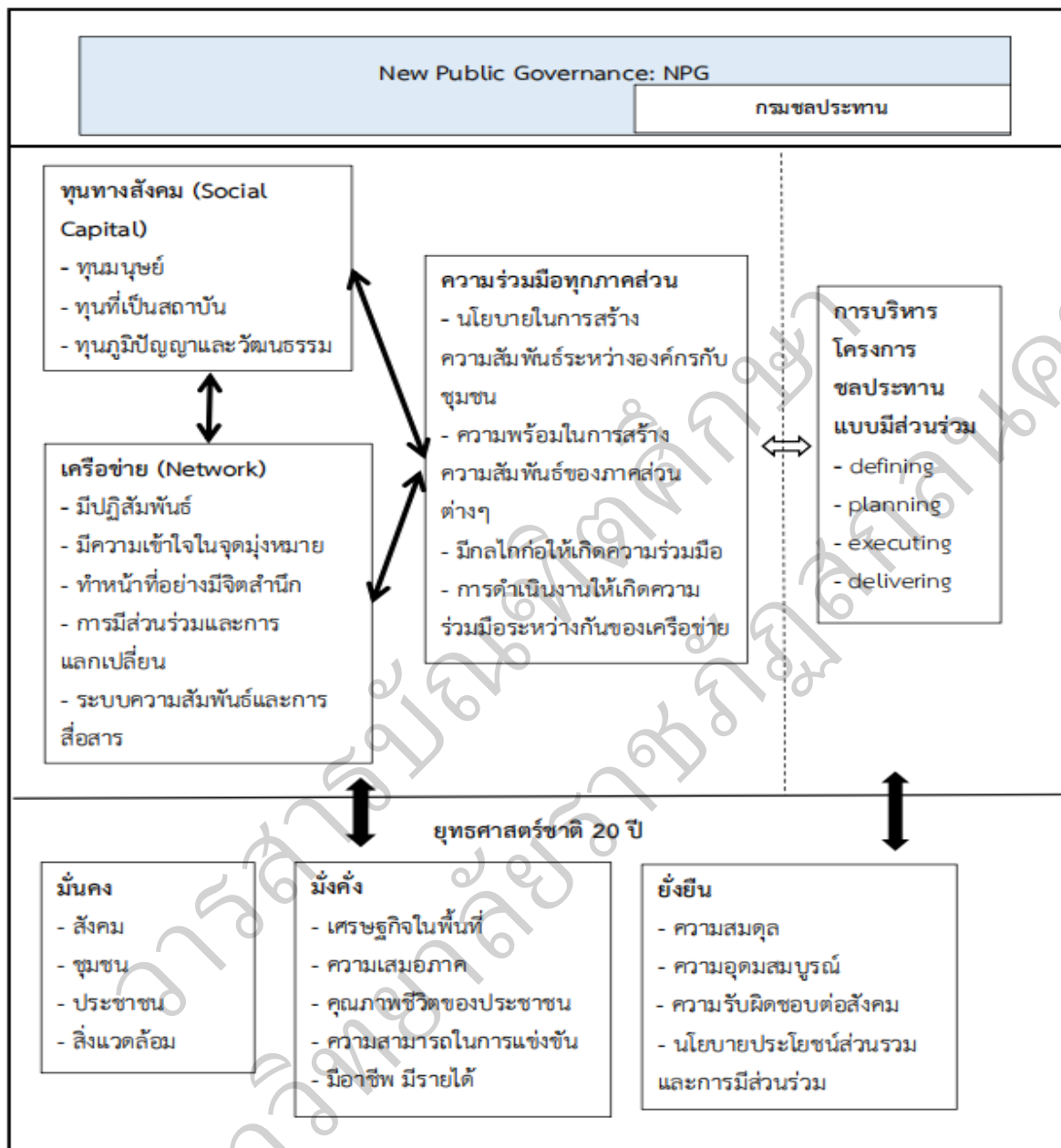
ศักยภาพพื้นที่ทำนน้ำเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนหาลาน) จังหวัดสุราษฎร์ธานี หมายถึง ข้อมูลที่สำคัญ เช่น จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน อาชีพ เป็นต้น ที่จะนำมาใช้การพิจารณาการพัฒนาระบบชลประทานพื้นที่ของอำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอบ้านนา

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษานี้มุ่งเน้น การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่หรือธรรมาภิบาลแนวใหม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่ให้ความสำคัญในการบริหารราชการตลอดในช่วงหลังปี พ.ศ. 2550 Victor Pestoff และ Taco Brandsen ได้กล่าวว่า “การจัดการปกครองสาธารณะ หมายถึง การที่มีหลาย ๆ ฝ่ายที่เข้าร่วมในการให้บริการดูแลสุขภาพ ดูแลผู้สูงอายุ การจัดการศึกษา ที่อยู่อาศัย สวัสดิการ ความปลอดภัย และสินค้าสาธารณะ (public goods) อื่น ๆ ซึ่งในทศวรรษนี้ได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างรัฐกับฝ่ายที่สามในการจัดให้มีสินค้าและบริการสาธารณะโดยที่โฉมหน้าใหม่ของฝ่ายที่สามได้ถูกตั้งให้เข้าร่วมจัดบริการสาธารณะกล่าวอีกด้านหนึ่งก็คือ มีการจัดการร่วมกัน (Co-management) ระหว่างฝ่ายที่สามกับรัฐ...” โดยในเรื่องนี้จะเห็นความสำคัญของ ความร่วมมือทุกภาคส่วน ลดบทบาทภาครัฐลง ให้ความสำคัญกับภาคส่วนอื่นมากขึ้น (Bevir, 2012; Osborne, 2010) มืองค์ประกอบคือ นโยบายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับชุมชน ความพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์ของภาคส่วนต่าง ๆ มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ และการดำเนินงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันของเครือข่าย นอกจากนี้ยังตระหนักในเรื่อง การจัดการแบบเครือข่าย (Network Governance) ที่ภาครัฐไม่สามารถแก้ปัญหาสังคมได้อย่างโดดเดี่ยว (Provan & Kenis, 2008) การจัดการภาครัฐแบบเครือข่ายคือ การสร้างความร่วมมือเพื่อเป้าหมายในการจัดทำบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพในยุคสมัยใหม่ โดยมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน มีความเข้าใจในจุดมุ่งหมาย ทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนและระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร และประการสุดท้ายที่สำคัญคือเรื่อง ทูตทางสังคม เนื่องจากที่ผ่านมาสนใจในเรื่องทุนทางเศรษฐกิจมากจนเกินไป ละเลยในเรื่องทุนทางสังคมที่เคยเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยตลอดมา ประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนที่เป็นสถาบัน และทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และประการสุดท้ายถือว่าเป็นนโยบายของกรมชลประทานคือ การบริหารโครงการการชลประทานแบบมีส่วนร่วม การส่งเสริมและสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการดำเนินการกิจการสาธารณะ (Maximize civic engagement and Co-production) ตั้งแต่ขั้นกำหนดโครงการ (defining) การวางแผน (planning) การดำเนินการ (executing) และการส่งมอบ (delivering)

เมื่อดำเนินการธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ทำนน้ำเขื่อนรัชชประภาจะนำมาซึ่ง ความมั่นคง ในด้านสังคม ชุมชน ประชาชน และสิ่งแวดล้อม ความมั่งคั่ง ทั้งในมิติเศรษฐกิจในพื้นที่ ความเสมอภาค คุณภาพชีวิตของประชาชน ความสามารถในการแข่งขัน และมีอาชีพ มีรายได้ และ ความยั่งยืน ในเรื่องความสมดุล ความอุดมสมบูรณ์ ความรับผิดชอบ ต่อสังคม และนโยบายประโยชน์ส่วนรวมและการมีส่วนร่วม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากที่กล่าวในหัวข้อหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่หรือธรรมาภิบาลแนวใหม่ หรือ New Public Governance พบว่า มีองค์ประกอบ 4 ประการ น่าจะมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อกันกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในเรื่อง ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ โดยจะใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่เกี่ยวข้องสามารถจัดแบ่งได้ 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ประชาชนในพื้นที่น้ำท่วมทั้งหมด 3 อำเภอ คือ อำเภอฟุนพิน อำเภอกีร์รัฐ และอำเภอบ้านตาขุน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) อำเภอบ้านตาขุนมีพื้นที่น้ำท่วมจำนวน 3 ตำบล อำเภอกีร์รัฐมีพื้นที่น้ำท่วมจำนวน 3 ตำบล อำเภอฟุนพินมีพื้นที่น้ำท่วมจำนวน 2 ตำบล รวมมีพื้นที่น้ำท่วมจำนวน 8 ตำบล การสุ่มแบบชั้นภูมิ หรือ Stratify random sampling โดยในแต่ละอำเภอเลือกมา 1 ตำบล ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) คือ การจับสลากเลือกตำบล อำเภอกีร์รัฐนิคมได้ตำบลถ้ำสิงขร อำเภอบ้านตาขุนได้ตำบลเขาวง และอำเภอฟุนพินได้ตำบลบางนอน ประชากรทั้ง 3 ตำบล มีจำนวน 15,498 คน หลังจากนั้นคำนวณตามสูตรของ Yamane จะได้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบลรวมทั้งสิ้น 390 คนแล้วนำมาหาสัดส่วนของตัวอย่างแต่ละตำบล เช่น อำเภอกีร์รัฐนิคมจับสลากได้ตำบลถ้ำสิงขรมีประชากร 5,041 คน นำมาหาสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างได้ 127 คน ดังตาราง 1

ตาราง 1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ

อำเภอ	ตำบลที่ถูกเลือก	จำนวนประชากร	จำนวนตัวอย่าง
กีร์รัฐนิคม	ถ้ำสิงขร	5,041	127
บ้านตาขุน	เขาวง	5,062	127
ฟุนพิน	บางนอน	5,395	136
รวม		15,498	390

1. กลุ่มผู้นำในชุมชนจัดแบ่งได้ 4 กลุ่มย่อย ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอื่น ๆ) 2) เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ (เจ้าหน้าที่ของโครงการชลประทานจังหวัดชลประทานสุราษฎร์ธานีที่เกี่ยวข้อง กรมการปกครอง) 3) นักการเมืองในพื้นที่และภาคธุรกิจ และ 4) นักวิชาการหรือผู้บริหารของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้เลือกบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือ Key Persons โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จำนวน 10 คน แบ่งสัดส่วนดังตารางที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

ตาราง 2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์

รายการ	จำนวนตัวอย่าง
1. ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอื่น ๆ	3
2. เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของกรมชลประทาน กรมการปกครอง	3
3. นักการเมืองในพื้นที่และภาคธุรกิจ	2
4. นักวิชาการหรือผู้บริหารของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง	2
รวม	10

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและเอกสารอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ และเดินทางไปสำรวจเบื้องต้นเชิงพรรณนาเพื่อนำมาสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ แบบสอบถาม โดยการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในพื้นที่น้ำท่วมใน 3 อำเภอ 3 ตำบลที่อยู่ในพื้นที่น้ำท่วม ได้สร้างแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ 3) แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และ 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะ โดยมีผู้เชี่ยวชาญพิจารณา 5 ท่านได้ค่า Reliability=0.81 **แบบสัมภาษณ์** ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก แบบสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้างที่มีการกำหนดข้อความถามไว้จำนวนหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์และมีการปรับข้อความให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และบุคคลที่สัมภาษณ์

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามจะขอความร่วมมือกับชลประทานจังหวัดสุราษฎร์ธานีและผู้นำชุมชน ในการบอกกล่าวกลุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ จนได้ครบตามจำนวนที่ต้องการ ส่วนการสัมภาษณ์ก็ใช้วิธีเดียวกับการใช้แบบสอบถาม ซึ่งอาจจะมีการสัมภาษณ์ทั้งแบบรายบุคคลและสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการสำรวจสภาพการณ์โดยทั่วไปของพื้นที่ได้เขื่อนรัชชประภา โดยการสัมภาษณ์เบื้องต้น เพื่อให้ทราบสถานะของการดำเนินการและปัญหาหรืออุปสรรค และมีการไปเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างจริง เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วดำเนินการ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยรายละเอียด การตีความ การหาความหมาย อธิบายความและสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เทียบเคียงกับบริบทของการศึกษาและสรุปสาระสำคัญจากบทสัมภาษณ์

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จะมีการตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive) อาทิ การแจกแจงความถี่ การหาค่าร้อยละ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลที่ได้รับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะตีความและสังเคราะห์ข้อมูลใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของการศึกษา รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางด้านกายภาพและวิเคราะห์ปัจจัยในการเกิดปัญหาของพื้นที่ สำหรับข้อคำถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีการให้คะแนน ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนนในแบบสอบถาม เป็นข้อคำถามชนิดประเมินค่า (Rating scale) ประเมินค่า 5 ระดับ เกณฑ์การตอบมี 5 ระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง เห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง เห็นด้วยอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง เห็นด้วยอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง เห็นด้วยอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ได้เกณฑ์ 5 ระดับ ดังนี้

เห็นด้วยอยู่ในระดับอย่างมากที่สุด	ค่าเฉลี่ย	4.21 – 5.00
เห็นด้วยอยู่ในระดับอย่างมาก	ค่าเฉลี่ย	3.41 – 4.20
เห็นด้วยอยู่ในระดับปานกลาง	ค่าเฉลี่ย	2.61 – 3.40
เห็นด้วยอยู่ในระดับน้อย	ค่าเฉลี่ย	1.81 – 2.60
เห็นด้วยอยู่ในระดับน้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.80

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ อาชีพ สถานภาพ การศึกษา และระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ ใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อศึกษาระดับของตัวแปรโดยใช้การหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติที่ใช้พิสูจน์สมมติฐาน ใช้สถิติเชิงอนุมานเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test ในการทดสอบความแตกต่างของตัวแปรปัจจัยด้านประชากรศาสตร์หรือปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ใช้สถิติ F-Test (One Way ANOVA) ในการทดสอบความแตกต่างของตัวแปรปัจจัยด้านประชากรศาสตร์หรือปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยก็นำมาศึกษาและทบทวนว่าแต่ละท่านที่ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงในประเด็นใด นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นแนวทางในการนำเสนอ นำมาจัดกลุ่มความคิดเห็น แล้วจัดทำ Mind Map เพื่อสะดวกในการนำเสนอ

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย ศักยภาพพื้นที่ท้ายน้ำเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนหาลาน) จ.สุราษฎร์ธานีทั้ง 3 อำเภอ จำนวน 8 ตำบล ประชาชนในพื้นที่ท้ายเขื่อนมักจะประกอบอาชีพทางการเกษตรมีทั้งพืชไร่และพืชสวน มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าวทุเรียนและเงาะ มีพื้นที่นาเพียงเล็กน้อยเนื่องจากขาดแคลนน้ำจึงไม่เหมาะกับการทำนา ในขณะที่พืชไร่ เช่น ทุเรียน เงาะ เป็นต้น ต้องใช้ปริมาณน้ำมากกว่าพืชไร่อื่น ๆ

จากแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศชายจำนวน 256 รายหรือร้อยละ 65.64 มีสถานภาพสมรสจำนวน 281 รายหรือร้อยละ 72.05 มีอายุระหว่าง อายุ 41–50 ปี จำนวน 183 รายหรือร้อยละ 46.92 รองลงมา คือ อายุ 51–60 ปี จำนวน 127 รายหรือร้อยละ 32.56 ระดับการศึกษาส่วนมากจบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 156 รายหรือร้อยละ 40.00 รองลงมา จบระดับประถมศึกษา จำนวน 136 รายหรือร้อยละ 34.87 ส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 177 รายหรือร้อยละ 45.38

ส่วนมากมีรายได้ต่อเดือน 1,001–1,500 บาท จำนวน 223 หรือร้อยละ 57.18 รองลงมา คือ มีรายได้ต่อเดือน 1,501–2,000 บาท จำนวน 92 หรือร้อยละ 23.59 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ส่วนมากอาศัยอยู่มากกว่า 21 ปี ขึ้นไปจำนวน 217 รายหรือร้อยละ 55.64 รองลงมาคืออาศัยอยู่มากกว่า 16–20 ปี ขึ้นไปจำนวน 105 รายหรือร้อยละ 26.92

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณาแต่ละด้านคือ การจัดการแบบเครือข่าย ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.45) การบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.29) และความร่วมมือทุกภาคส่วน ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.38) มีเพียงด้านทุนทางสังคมเท่านั้นที่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.52) ดังตาราง 3

ตาราง 3 สรุปผลความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ประเด็น	$\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1. ความร่วมมือทุกภาคส่วน	4.22	0.45	มากที่สุด	3
2. การจัดการแบบเครือข่าย	4.46	0.38	มากที่สุด	1
3. ทุนทางสังคม	3.71	0.52	มาก	4
4. การบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม	4.28	0.29	มากที่สุด	2
รวม	4.23	0.37	มากที่สุด	–

ตาราง 4 สรุปผลความคิดเห็น

ประเด็น	$\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1. ความมั่นคง	3.34	0.39	ปานกลาง	2
2. ความมั่งคั่ง	4.37	0.31	มากที่สุด	1
3. ความยั่งยืน	3.42	0.43	มาก	3
รวม	3.85	0.34	มาก	–

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลของการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาส่งผลตามวิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.34) โดยที่ด้านความมั่งคั่งมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.31) อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความมั่นคงมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.34$, S.D. = 0.39) อยู่ในระดับปานกลาง ดังตาราง 4

ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างปัจจัยด้านประชากรศาสตร์กับความคิดเห็นที่มีต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา พบว่า ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพและระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอ ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านอายุ และรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตาราง 5

ตาราง 5 สรุปสมมติฐานการวิจัย

ลำดับ	สมมติฐาน	ผลการทดสอบ
1	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน
2	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน
3	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนา	แตกต่างกัน

	ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	
4	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 5 (ต่อ)

ลำดับ	สมมติฐาน	ผลการทดสอบ
5	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน
6	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	แตกต่างกัน
7	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความคิดเห็นที่มีต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพและระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอ ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ และรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตาราง 5

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีค่าความสำคัญอย่างมากในการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา เนื่องจากความร่วมมือจะทำให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างถูกต้อง เพื่อจะได้แก้ปัญหาให้ถูกจุด ควรจะมีการจัดตั้งกลุ่มพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่ท้ายเขื่อนฯ เพื่อจะได้บรรลุวิสัยทัศน์ของชาติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนรายหนึ่งว่า

“...ควรจะมีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนมาตั้งนานแล้ว เห็นพูดกันมาตั้งนาน ไม่ทำเสียที ของบประมาณมาสร้างโดยเร็ว ประชาชนจะได้มีน้ำไว้เพื่อการทำสวนยาง เงาะ มังคุด ในฤดูแล้ง...เห็นว่าจะช่วยการป้องกันน้ำท่วมในสวนยางด้วย ...มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อช่วยประสาน เสนอปัญหาและความต้องการของชาวบ้านด้วย ถ้าต้องการให้ยั่งยืน เมื่อมีการสร้างคลองหรืออะไรเสร็จ ควรจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งมาช่วยชาวบ้านให้มีความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงชาวบ้านที่จะต้องเสียที่ดินบางส่วนไปเพื่อสร้างคลองระบายน้ำ...”

อย่างไรก็ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น บางพื้นที่เคยเป็นพื้นที่สีเขียวเหมาะสมกับการเกษตร แต่อาจจะเปลี่ยนแปลงภายใน 2 ปีเป็นที่พักอาศัย ที่ดินในพื้นที่ดังกล่าวมีการจัดสรรขายหรือมีหมู่บ้านจัดสรรมาก่อสร้าง ทำให้มีประชาชนมาพักอาศัย สภาพที่ดินมีการเปลี่ยนมือ จึงอาจจะกลายเป็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาได้ ดังคำสัมภาษณ์ของชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“...ผมกลัวอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดปัญหาการสร้างคลองระบายน้ำในพื้นที่ท้ายเขื่อน คือ ความเจริญที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อมีคนรู้รึว่าจะมีการดำเนินการในเรื่องนี้ ก็จะมีคนกว้านซื้อที่ดินไปเก็บไว้ก่อน แล้วนำมาจัดสรรขายในอนาคต หรืออาจจะสร้างหมู่บ้านจัดสรรก็ได้ ดังนั้นเมื่อมีการสร้างคลองชลประทานก็อาจจะเกิดการไม่ยินยอมหรือมีความขัดแย้งกับหน่วยงานด้านชลประทานก็ได้ คงจะต้องมีการทำสัญญาประชาคม.... ไม่รู้ทำได้ไหม ห้ามมีการซื้อขายหรือเปลี่ยนมือภายในระยะเวลาการพัฒนาชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน...”

อภิปรายผล

1. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.37) เนื่องจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเล็งเห็นถึงความสำคัญว่าการบริหารการพัฒนาในทุกด้านจะต้องมีการร่วมมืออย่างจริงจังและจริงใจ สอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ เพื่อสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธาณินทร์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กุลวงษ์ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิด ปัจจัยความสำเร็จ คือ ความร่วมมือ ร่วมใจของทุกภาคส่วน

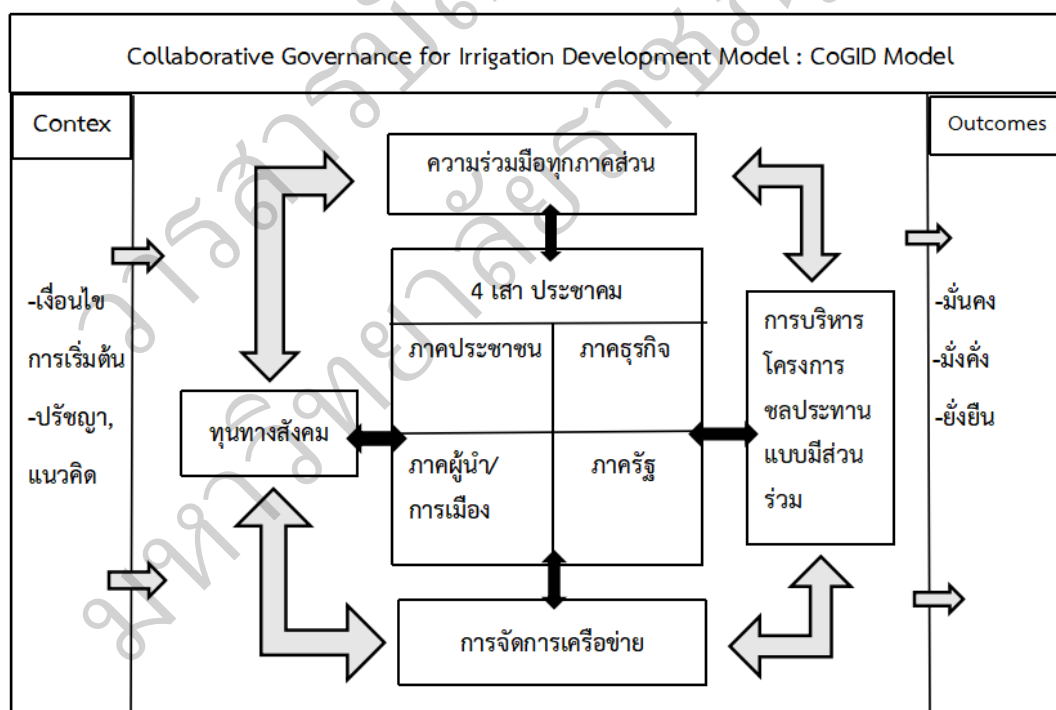
2. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลของการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาส่งผลตามวิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.34) โดยที่ด้านความมั่นคงมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.31) เนื่องจากถ้ามีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจะทำให้มีระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการตามมา สามารถเพิ่มมูลค่าในที่ดินได้มากขึ้น ที่ดินสามารถทำการเกษตรในฤดูแล้งได้ มีระบบการคมนาคมขนส่งสินค้าได้โดยง่ายและสะดวก

3. ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านอาชีพส่งผลต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจากมีความเจริญมากขึ้น สภาพภูมิอากาศเย็นสบาย เนื่องจากอยู่ใกล้เขื่อนรัชชประภา เริ่มจะมีบุคคลภายนอกพื้นที่เข้ามาพักอาศัยและซื้อที่ดินมาครอบครอง ต่างก็เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา สอดคล้องกับงานวิจัยของ อังกูร แก้วย่อง (2562) เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส

4. ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 น่าจะมีเหตุผลมาจากประชาชนที่มีรายได้มากอาจจะไม่เดือดร้อนในการประกอบอาชีพ มีฐานะเพียงพอที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ จึงอาจจะเห็นความสำคัญน้อยกว่าชาวบ้านที่มีรายได้น้อย

องค์ความรู้ใหม่

ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในทุกภาคส่วนที่ต้องการให้ภาครัฐเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในพื้นที่ของตนเอง และมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในการกำหนดรูปแบบหรือวิธีการในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ เพื่อสร้างการยอมรับและความผูกพันกับระบบชลประทานที่พัฒนา รวมถึงความขัดแย้งระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อีกด้วย อันจะทำให้เกิดความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้นำเสนอ “ตัวแบบธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทาน” (Collaborative Governance for Irrigation Development Model: CoGID Model) ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ตัวแบบธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทาน
(Collaborative Governance for Irrigation Development Model: CoGID)

สรุป

เขื่อนรัชชประภาเกิดจากการก่อสร้างเขื่อนอนกประสงค์ โดยกั้นลำน้ำคลองแสง มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 104,000 ไร่ มีความลึกเฉลี่ย 34 เมตร รับน้ำจากโครงข่ายสาขาของลำน้ำคลองแสงเดิม แต่พื้นที่ท้ายเขื่อนไม่มีระบบการกระจายน้ำเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในช่วงฤดูแล้ง ทำให้เกษตรกรและชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อนไม่สามารถนำน้ำจากเขื่อนรัชชประภาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เนื่องจากไม่มีระบบชลประทาน ทำให้ปริมาณน้ำที่ปล่อยออกจากเขื่อนประมาณ 2,000–3,000 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปีไหลลงสู่ทะเล มีอำเภอที่อยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อน 3 อำเภอ คือ อำเภอดาขุน อำเภอดิรัฐ และอำเภอฟุนพิน พื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตร พืชไร่

กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศชาย มีสถานภาพสมรส มีอายุระหว่าง อายุ 41–50 ปี ระดับการศึกษาส่วนมากจบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้ต่อเดือน 1,001–1,500 บาท ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ อาศัยอยู่มากกว่า 21 ปีขึ้นไป กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.37) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลของการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาส่งผลตามวิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.34) ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านอายุ และรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีความสำคัญอย่างมากในการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา เนื่องจากความร่วมมือจะทำให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างถูกต้อง แต่เพียงหวังสภาพเศรษฐกิจและสังคมอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น บางพื้นที่เคยเป็นพื้นที่สีเขียวเหมาะสมกับการเกษตร อาจจะกลายเป็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาได้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำประชาคมในพื้นที่ที่จะมีการพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อน ฯ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและให้เกิดการยอมรับเมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ โดยเฉพาะในชั้นกระบวนการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือหลายภาคส่วนที่ต้องดำเนินการอย่างจริงจังและจริงใจ
 2. จากข้อ 1. ทำข้อตกลงร่วมกันไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ถือกรรมสิทธิ์หรือซื้อขายที่ดินเป็นระยะเวลาหนึ่งที่จะทำการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ เสร็จสิ้น
 3. จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายรักษชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ เพื่อช่วยในการสร้างสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารระหว่างภาคประชาชนและภาคอื่น ๆ เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน
 4. เมื่อมีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ เสร็จสิ้นควรจัดสรรงบประมาณมาจัดจ้างชลประทานท้องถิ่น ที่เป็นอาสาสมัคร เพื่อแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ
- ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการประเมินผลตามรูปแบบที่มีการพัฒนาเพื่อถอดบทเรียนนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย. (2564). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย*. เข้าถึงได้จาก http://www.khoontadwai.go.th/files/com_networknews/2023-01_a2bab7ceaf33cf4.pdf. 1 ธันวาคม 2566.
- ชลประทาน, กรม. (2561). *รายงานแผนหลักการพัฒนาชลประทาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. สุราษฎร์ธานี: สำนักบริหารโครงการ.
- ฐกร กาญจน์จิระเดช มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และ สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2561). รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานีตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(2), 537–552.
- ธานินทร์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กลวงษ์. (2560). *การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำท่าอ้นเนื่องมาจากพระราชดำริ*. วารสารการอาชีวและเทคนิคศึกษา, 7(14), 59–67.
- พิมพ์วิทย์ ปรีดาสวัสดิ์ และ วาทีนิ บุญชะลิกษ์. (2536). *การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิศิษฐ์อินย์ เสือทอง และ ณัฐธยาน์ รังสีนันทน์. (2564). *การบริหารเครือข่าย*. ในเอกสารการสอนชุดวิชา สัมมนาการบริหารการปกครองท้องถิ่น หน่วยที่ 8 สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รัชยา เชื้อจันทิก ไกรศักดิ์ รักพินิจ และ กาญจนา คำผา. (2564). แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษากลุ่มน้ำลำตะคอง. วารสารการบริหารการปกครอง, 10(2), 211–232.

เสาวนีย์ วิจิตรโกสม. (2551). การจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำลำตะคองแบบบูรณาการ. ดุษฎีนิพนธ์ วท.ด. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อังกู แก้วย่อง. (2562). รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส. ดุษฎีนิพนธ์ ปร.ด. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

Bevir, M. (2012). *Governance: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Bovaird, Tony and Loeffler, Elke. (Editors). (2016). “Public Governance in a Network Society” (by Elke Löffler) in *Public Management and Governance*. (3rd ed). Milton Park, Abingdon, Oxfordshire, UK. Routledge.

Osborne, S. P. (2010). Introduction The (New) Public Governance: A suitable case for treatment?. In *The new public governance?*. UK: Routledge

Patricia Kennett. (2008). Introduction: governance, the state and public policy in a global age. In Kennett, Patricia. (ed). *Governance, Globalization and Public Policy*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

_____. (2008). *Governance, Globalization and Public Policy*. UK: Edward Elgar Publishing Limited.

Provan, K. G., & Kenis, P. (2008). Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(2), 229–252.

Victor Pestoff & Taco Brandsen. (2010). *Public governance and the third sector: opportunities for coproduction and innovation*. In *New Public Governance? Emerging perspectives on the theory and practice of public governance* (pp. 223 – 235). Milton Park, Abingdon, Oxfordshire, UK: Routledge.